

FOLIA SCANDINAVICA
VOL. 4 POZNAŃ 1997

DEN ABSURDE VERDEN I ESA SARIOLAS PROSA

JULITA JAMROWSKA

I 1980-årene vokser det frem en overbevisning om at vår sivilisasjon hviler på en illusorisk grunn. Verden blir forstått som en abstraksjon, og blir ikke akseptert av noen. Mot denne verden utkjemper alle en ensom kamp, for virkeligheten viser seg å være fiktiv: allmenngyldige strømninger og felles verdier finnes ikke.¹

Nye tendenser i finsk litteratur i 1980-årene blir formet av sosiale og politiske forandringer i Finland. Nye samfunnsforeteelser ser dagens lys. Etterkrigs-Finland blir industrialisert, de gamle byene vokser, nye kommer til. Bykulturen og den tekniske utviklingen bringer med seg ikke bare fremskritt. De gamle etiske normene som styrte bygdesamfunnets liv, gir etter for en ny moral og en ny tankemåte.

Etter to årtier med aktiv deltakelse i samfunnslivet reagerer finnene i 80-årene med apati. Man konsentrerer seg mer og mer om individet, og de gamle ideologiene blir erstattet med forbruksideologien.

Alt dette setter sine spor på litteraturen som får en ny oppgave: å vise det nye mennesket i en ny sammenheng. Individualiseringsbølgen i finsk litteratur fører til en ny tendens: man fremhever kun de individuelle psykologiske aspekter i sin undersøkelse av verden.

Esa Sariola, psykolog og forfatter av novellesamlinger og seks romaner, tar opp disse temaene i sitt forfatterskap. Med utgangspunkt i Sariolas romaner vil jeg vise hvordan forbruksmentaliteten – bykulturens produkt – påvirker mennesket på en ødeleggende måte.

80-årenes fremste strømning i finsk litteratur er det såkalte ondskapsproblemet. Vesa Karonen, finsk litteraturkritiker som i 1982 be-

¹ Kai Laitinen, *Suomen kirjallisuuden historia*, Otava, Keuruu 1991, s. 590.

skrev hovedlinjene i den nyeste finske litteraturen, brukte en rekke undertitler i sin artikkel: det store hatet, den unge bakrusen, tilværelsens smerte og lidelsens verden.

I "den nye verden" er mennesket selvopptatt og kommer seg opp på samfunnsstigen uten å ta hensyn til andre. Man lever uten selvbedrag. Det finnes ikke plass for følelser eller medfølelse. Moter og gester er viktigere enn selve mennesket. Det nye mennesket er ondt, og, hva verre er, det er klar over det.

Man fremhever ofte at Franz Kafkas forfatterskap i stor grad har påvirket den nye finske litteraturen. Hans hovedpersoner lever tilsynelatende i to virkeligheter. En av dem er den reelle verden. Den andre virkeligheten er en illusorisk en som lar dem glemme sannheten om den første. Menneskets lodd her i livet er en evig rastløshet. Å få innsikt i denne sannheten er ofte avgjørende for hele livet. Etterpå kommer bare en urolig søken etter noe som ikke finnes.

Hovedpersonene i Annika Idströms, Eira Stenbergs og Esa Sariolas romaner er også kreert som offer for vonde krefter. De er dømt til å leve med ondskap. I deres verden fylles livet med vold, sadisme, gjengjeldelse og det er vanskelig å begrunne det. Moral blir et tomt ord, spørsmålet om motiver synes å være meningsløst. I den nye verden er det bare å ta livet av hverandre. Man kan egentlig ikke kalle det forbrytelse en gang, for forbrytelsen er motivert. Det nye mennesket er aggressivt og destruktivt. Det vil drepe, bruke vold og være vondt.

Hovedpersonen i Esa Sariolas roman "*Kjære venn*" ("*Rakas ystävä*"), er samfunnsviteren Visa. Hans mål her i livet er å tilegne seg makt og å stige i samfunnshierarkiet. Det finnes ikke plass for moral i hans liv. Hans mål – å skape et trygt og lykkelig hjem for sine barn – står i skarp kontrast til hans sanne jeg. Han er narkotikasmugler og forbrytelse er daglig kost for ham.

Visa er forhekset av den ondskap som den nye sivilisasjonen har skapt: Han lever uten selvbedrag, uten illusjoner og kan ikke gi avkall på å strebe etter en alt større makt, penger og kvinner. Han fryder seg over den urett han volder andre. Ondskapen er en nødvendighet for ham.

Typisk for Sariolas romaner er at forfatteren ikke dømmer sine hovedpersoners handlinger. I hans prosa er Gud definitivt død, og mennesket er fanget av det onde. Fremtredende er også tanken om at bare ondskap kan garantere ens suksess og gir rett til å leve. Sariolas prosa bekrefter at forbruksideologien er vår tids fascisme.

Hovedpersonen i Annika Idströms roman "*Min bror Sebastian*" (*Veljeni Sebastian*) er Antti, en tiårig gutt. Han lever hos sin kraftløse, forlatte og stadig deprimerte mor, Kaarina. Verden vises gjennom Anttis øyne. Hans liv er fylt med skrekkelige syner, drømmer om hans egen død

og verdens selvutslettelse. Antti er et barn med en voksens psyke. Hans kynisme vekker redsel hos folk flest. Han forbyr sin mor å treffe venner og elskere, siden han vil eie henne alene. Antti har aldri lykkes å rive seg løs fra disse depressive og paranoide synene fra sine første leveår. Det å bli bortstøtt, betyr slutten for hans verden.

Den menneskelige ondskapen i Idströms prosa kommer oftest av mangel på kjærlighet eller av barnets følelse av å være utstøtt eller vanstelt. Mennesker ødelegger hverandres liv når det onde får en fremtredende plass. Etter å ha forgiftet sin mor, lever Antti videre, men han kommer aldri til å kunne knytte psykisk kontakt med et annet menneske.

Annika Idströms romaner betegnes ofte som klinisk rene. Leseren sitter igjen med en følelse av håpløshet. Selv handlinger som synes å være riktige, viser seg å være egoistiske.

Også Eira Stenberg viser i sin roman mennesker som lider av Ødipuskomplekset. I *"Paradisets fanger"* utkjemper to søstre en kamp om makten i familien. Anna, som lever med sin mor på landsbygden, har drept sin far for å slippe å ha noen konkurrent om morens gunst. Den andre søsteren vender tilbake for å overta hennes plass. Anna havner til slutt på en psykiatrisk anstalt. *"Hvorfor må vi leve. Det setter spor for hele livet."* – sier Eira Stenberg.

Barndommens opplevelser har stor betydning for hele vårt liv. Vi blir formet ferdig allerede i våre første leveår. Stenberg er like nådeløs som Idström – det finnes ikke håp.

De onde kreftene blir drøftet på en annen måte i Paul von Martens roman *"Vis meg stjernen"*. Hans analyse er gjennomført mer tradisjonelt. Han viser menneskets ondskap dels som maktkamp, dels som gjenspeiling av de voldsformer som forekommer i samfunnet forøvrig. Hovedpersonen i *"Vis meg stjernen"* samler avisutklipp med artikler hvor "de store av denne verden" viser sitt sanne ansikt. Han tror man kan analysere ondskapen hvis man beholder avstand til den. Snart blir han selv fanget i snaren. Makt og underkastelse ligger ofte nær hverandre. Mennesket er ondskapsfullt selv om det ikke vil være det. "Fortapelsens krefter" fører ofte til underkastelse. Von Martens roman tilfører debatten en ny dimensjon. Boken er også rettet mot den demokratiske verdens likegyldighet til sulten og fattigdommen i den tredje verden.

Von Martens undersøker det onde på en annen måte enn Idström, Stenberg og Sariola. Som den eneste av dem representerer han den kristen-eksistensielle tradisjonen. Verden er et stridsfelt hvor motsatte verdier bekjemper hverandre. Det gode er i hvert fall en av valgmulighetene – man kan utpeke det som mål i livet.

Også Esa Sariola gir en smule håp i sine romaner. Sariolas humanisme blir ofte betegnet som kynisk. Han ser nemlig en sjanse for

at individet kan beholde sin ærlighet og uskyld selv om det skulle skje i en uærlig og rådden verden. Hans visjon av ondskaper er en moderne form for tragisk optimisme.

Esa Sariola ble født i 1951 i Rauma, på vestkysten av Finland. Han har studert filosofi, språkvitenskap og anvendt psykologi på universitetet i Helsingfors. Sariola er ikke bare psykolog. Hans navn er blitt til et symbol i finsk litteratur. Han er forfatter av en novellesamling og seks romaner. I sitt forfatterskap viser Sariola fysisk og psykisk vold, menneskets ensomhet og ondskap – alt det som kjennetegner vår samtid. Sariolas bøker fører tankene til kriminalromaner. Ugjerninger som Sariola stiller til skue, utforskes imidlertid på en annerledes og utradisjonell måte. Han gransker følgene av forbrytelsene, både de etiske, samfunnsmessige og psykologiske.

I et intervju har Sariola ytret at han i sin litteratur gjerne skulle vise hvor hensynsløse mennesker kan være når de kun handler med tanke på egen gevinst. De tror da at de har rett til å skade andre.

Sariola viser i sine romaner alltid middelaldrende personer med høy utdannelse, god økonomi og makt. Deres liv fremstilles som en evig kamp. Det finnes ikke ærlige deltakere i den, siden det er seieren som teller, ikke midler. Sariolas skikkelser er tross alt fortapt. De leter etter noe ukjent. Ofte velger de en verden som styres av penger og der følelser skyves til side. Spilletts regler gjør det lettere å fatte beslutninger. Alle lyver og bedrar. Romanene minner iblant om belærende fabler for barn. Men i stedet for dyr, har vi med mennesker å gjøre. Sariola forsøker å bevise at mennesket, et tenkende vesen, kan velge ondskap.

Individualiseringen i våre liv står ikke i kontrast til, men i samband med at vi stadig befinner oss i forskjellige situasjoner og alltid er i stand til å reagere på en annen måte enn den vi velger. Vi knytter kontakt, behersker situasjonen og skyn-der oss til neste hendelse. Formen på mellommenneskelige forhold og folks personligheter begynner å formes på nytt. Folk er seg bevisste. Vi har forskjellige ansikter for forskjellige situasjoner. Rollebytter foregår fort: Vi kan tenne et smil og slukke det.²

Nøkkelen til Sariolas verden ligger i spill-begrepet. Livet i hans romaner ligner ofte på et drama. Å holde seg til spillets regler eller bryte dem, har ingenting med moral å gjøre. Det gjelder å kunne delta i spillet. Personene i Sariolas romaner bestemmer spillreglene selv. Den som behersker dem best, vinner. For de svake finnes det ingen plass i denne verden. Bare de sterke og mest kyniske klarer seg bra der.

² Mari Malkavaara, *Elämä ei pääse pakoön vaikka kuinka bodaisi tai viljelisi biodynaamisesti*, AL, 29.9.1985.

I romanen "*Kjære venn*" berører spill-begrepet først og fremst hovedpersonen Visa. Han blir ofte oppfattet som nøkkelen til andre av Sariolas romaner. I Visa ser man tydelig hele ondskapen og andre forestelser som kan tilbakeføres til den råtnete bykulturen.

Jeg angrer ikke at noen har dødd. Men min hevnlilje ble brutt da den nådde kulminasjonen. Jeg følte en glede over min ødeleggende virksomhet helt til jeg forsto at min hevn vendte seg i motsatt retning enn den jeg ønsket. I stedet for å ødelegge for makthaverne, ødela jeg barnas liv.³

En annens svakhet kan utløse en forbrytelse. Et godt eksempel er konas bror, Albert. Men også de som virker sterke, må elimineres. Ellers kan de bli en trussel mot Visa selv.

Om sine mord forteller Visa kaldt fra sidelinjen og med full bevissthet over egen ondskap. Forbrytelse, risiko og andres lidelser tilfredsstiller ham psykisk. Visas hustru, Tuuli, blir også fanget opp av det onde. Hun er beredt til å anvende seg av samme midler som mannen for å lykkes og bli like sterk og uavhengig som han.

Maktkampen er imidlertid ikke det eneste området hvor man merker ondskapen. Ondskapen og hangen til det abnorme berører også Sariolas seksualskildringer. Visas og Tuulis samliv preges av en stadig utroskap. Tuuli forteller da gjerne om sine eventyr med andre menn, og Visa lærer å kjenne fysisk velbehag ved å lytte til hennes historier.

Erkki, hovedpersonen i "*Helt til min død*" (*Kuolemaani saakka* – 1986), lever det samme liv som Visa. Kampen rundt ham pågår hele tiden og han ser fiender overalt og i alle. Stadig kamp og risiko driver Erkki videre.

Han ble styrt av et motsigelsesfullt behov for på den ene side å kontrollere hele sitt handlingsfelt og på den annen side iblant å risikere. Dette manglet logikk når det gjaldt forretninger, men takket være det, hadde han nese for risiko. Han hadde behov for å sprengre grenser, noe som ble oppfattet som mot. Det var noe motsigelsesfullt i hans vilje for på den ene side å utøve makt over alle og på den annen side å risikere alt.⁴

Erkki har en spesiell evne til å handle mot andres forventninger. Det hjelper ham å oppnå suksess. Han kjenner til alle grunnleggende moralverdier og holdninger, men han stiller spørsmålsteget ved å etterleve dem. Hans egen moral er meget frynsete.

Jeg er i stand til å overraske, handle bak ryggen på folk, bruke alle midler og angripe først.⁵

³ Esa Sariola, *Rakas ystävä*, Otava, Keuruu, 1985, s. 151.

⁴ Esa Sariola, *Kuolemaani saakka*, Otava, Keuruu, 1986, s. 22.

⁵ *Ibid.*, s. 261.

Likevel handler ikke Erkki impulsivt. Han kan vurdere situasjonen og gå grundig til verks når det passer best.

I sin leting etter en ny fiende begynner Erkki å samarbeide med menigheten "Sannhet". I fellesskap med medlemmene der stifter han aksjeselskapet "Jesus" som selger Jesus-relaterte suvenirer. Uten vanskeligheter klarer han å danne en parafascistisk gruppe som består av unge og redde menighetsmedlemmer. De behøver en leder og er rede til å følge ham blindt "helt til døden".

Erkki fryder seg over sin makt. Det er en erstatning for hans indre følelsestomhet. Hans streben etter makt over andre utløses av en forsvarsmekanisme og hjelper ham til å overvinne sin egen redsel for ensomheten.

For å opprettholde kadaverdisiplin og kampberedskap, tyr Erkki til pornografisk-masochistiske ritualer, magiske religiøse seremonier og narkotiske sakrale drikker. Han er gud og alt for sin tro og blinde elite. Erkki selv mener at hans suggererende påvirkning bare er som laboratorieeksperiment å betrakte. Ut fra Kalvins predistinasjonslære skaper han sin egen tro. Den går ut på at man skal lære å kjenne sin fiende og bekjempe ham.

I Erkkis liv mangler det imidlertid noe han aldri kommer til å oppleve. Han er dyktigere enn andre, han er mer beregnende. Men fordi han er bedre, er han også fremmed for andre. Han misunner andre deres svakheter og følelser. Han drømmer om sitt eget normale hjem og gifter seg til og med et av sektmedlemmene. Gleden varer dog ikke lenge. Han søker trøst og glemsel hos den prostituerte kvinnen, Barbie, og hos sin sønns venninne. Når denne blir gravid, vet hun ikke hvem som er barnets far: Erkki eller hans sønn.

Erkkis hustru, Emmi, ligner på mange vis Tuuli i "*Kjære venn*". Hun blir også innhentet av ondskapen og vil overta makten over konsernet. Da viser det seg at hun er svak og menneskelig.

*Dere svake og ulykkelige er alltid dere selv like, alltid ensomme og på tapersiden*⁶ – sier Erkki til sin kone.

Emmi er altfor primitivt ond, hennes verden er altfor kaotisk for å be-seire Erkki.

I romanen "*Helt til min død*" har Sariola vist hvordan et totalitært samfunn frembringer både passive tilskuere og aktive helter. Historiske samband er åpenbare. Hitlertidens Tyskland gir de samme assosiasjoner. Dobbeltmoralen og handlingsmåten får sine katastrofale følger. Alle vet hva som foregår, men er blinde for det onde. Til og med de mest brutale handlinger, fremstilt i fordelaktig lys, oppfattes som heltedød. De

⁶ Ibid., s. 126.

som ikke passer inn i mønstret, må bøte med livet. Samfunnet vises fragmentarisk i Sariolas romaner. Det onde blir institusjonalisert både på det individuelle og det samfunnsmessige planet.

Også i sin tredje roman "*En viss stjernenatt*" ville Sariola blottlegge alt det som foregår bak glattpolerte fasader – både private og offentlige. Umoral og underbevisst aggresjon har en sammenheng med kriminaliteten, kanskje mer enn vi er villige til å innrømme.

Risto er en typisk Sariola-figur: Middelaldrende, høyt utdannet og en god familiefar. Han jobber med politiske flyktninger, selv om han i sine unge år deltok i rasistiske opptøyer og hans beste venn, Bob, er en innbitt rasist.

Vi gikk ofte på byen bare for å slåss med de fargede. Jeg for min del sluttet med det i august 1968, da sovjetiske tanks kjørte inn i Praha. For å protestere mot Sovjet, gikk vi ut på gatene for å banke opp noen kommunister. Men da vi ikke fant noen, bestemte vi oss for å banke opp noen svarte igjen.⁷

Risto har også begått mord. Han myrder etter sigende når han ikke har noe annet valg. Han er en handlingens mann. Han har gjennomskuet sine omgivelser og kan manipulere andre. Forskjellige koder gir ham nøkler til forskjellige verdener. Han beveger seg ubesværet i sin egen verden, selv om Bobs lille underverden i London heller ikke er fremmed for ham. Risto skjuler sine tanker og sitt sanne jeg bak en glattpolert fasade og tomme ord om en positiv rasesegregasjon.

Bob, derimot, er ond på sitt eget vis. Han står for en primitiv og følelsesladet vold. Hans ondskap kommer av hans manglende evne til å beherske sin aggresjon.

Han har aldri vært sint på meg. Eller på sin egen mor. På andre, ja, på hvem som helst av de andre. Han kunne bli forbannet på grunn av både god og dårlig eller likegyldig behandling. Han ble rasende på en kvinne fordi hun likte ham. På ham som solgte bussbilletter, på den hyggelige pubeieren. Når han møtte noen som var like aggressiv som han selv, eksploderte han. En gang gikk han ut i gata, rev av en bildør og halte ut sjåføren for å lære ham trafikkregler. Han var alltid parat.⁸

Bob lengter etter det gamle, ærefulle Britannia, er forelsket i myter om Kong Arthur og den romerske Mirtakulturen, blodige offer og solguder. Han finner ingen mening i livet. Hans "svakheter" og aggresjon kommer av en utilstrekkelighetsfølelse. Bob føler at det mangler noe helt avgjørende og viktig i hans liv. Hans verden er derfor håpløs og primitiv.

Romanen "*Blant kvinner, blant menn*" ligner på mange måter de andre av Sariolas romaner. Hardt byliv, skilsmisser og sex uten hemninger gir et bilde av et samfunn hvor mennesker har bedre forut-

⁷ Esa Sariola, *Jonakin tähtisenä yönä*, Otava, Keuruu, 1987, s. 110-11.

⁸ Ibid., s. 71.

setninger for å klare den avanserte data- og videoteknikken enn sine egne liv. Hovedtemaet i denne romanen er pornografi som maktkilde. For en gangs skyld får vi med en kvinnelig hovedperson å gjøre. Pia er svak og forsvarsløs, men hun kan utnytte det til sin fordel. Hun forstår fort at avhengighet og svakhet også kan gi utbytte.

Pia blir pålagt på jobben å undersøke hvordan pornohandlere kan lokke et kvinnelig klientell til sine butikker.

Vi må befri mennesker så at de titter og leser. Det dreier seg om moral og trygghet. Man prater for mye om kjærlighet. Det finnes ikke sex uten kjærlighet og fortrolighet, og hva mer? Men hva skal man gjøre om man ikke har noen kjærlighet? Gå glipp av det hele? Det er umenneskelig. Kjærligheten fødes og dør, sex består. Man får ikke diskriminere noen.⁹ – sier Pias oppdragsgivere.

Sex er den dominerende kraften i Pias liv. Sammen med sine venner leter hun etter livets mening i erotiske opplevelser. Naturen tar overhånd – deres sexliv er blottet for følelser, den psykiske kontakten med deres partnere er ikke viktig. De oppfører seg dyrisk. Pia og hennes venner kan ikke styre sitt seksualliv. Kai, Pias mann sier:

Jeg har egentlig lyst til å leve som jeg selv vil. Bytte kvinner, elske med andres koner og skryte av det, kikke, være pervers, voldta, forhøre deg, være sjalu, slå deg og på denne måten tenne seksuelt.¹⁰

Livet blir til en abnorm perversjon. Kai er utro mot Pia med hennes beste venninne, Pia mot Kai med venninnens eksmann. Alle sviker alle og bedrar hverandre.

Esa Sariola er først og fremst kjent som romanforfatter. Sin skrivekarriere begynte han likevel med en novellesamling. "*Misforståelser*" inneholder nitten noveller, nitten dagligdagse bilder rett fra livet. De handler nettopp om misforståelser mellom mennesker. Sariola tar frem i dagens lys hendelser fra hverdagen og alt det vonde som bunner i mangelen på forståelse og mellommenneskelig kontakt. Landskapet, vanligvis byen om natten, belyste eller mørke steinhus, høstens gjennomtrengende kulde avstemmer utmerket den mørke psykologiske siden hos novellenes persongalleri. Seksualiteten, volden, makten og døden er livets essens. Misforståelser gjennomsyrrer menneskers forhold til hverandre:

Da kvinnen ble gravid, oppdaget de at de stolte så pass på hverandre at de kunne gifte seg. De giftet seg i kirken og deres liv ble forandret. De drakk mindre og bråket ikke med hverandre. Paavonen tok en ekstra jobb for å tjene nok for familien og hans kone gikk fullstendig opp i rollen som husmor. (...) De var veldig

⁹ Esa Sariola, *Naisten kesken, miesten kesken*, Otava, Keuruu, 1988, s. 39.

¹⁰ *Ibid.*, s. 196.

kjærlige mot hverandre og pratet ikke om det som hadde vært. Iblant stakk Paavonen innom hjemmet midt på dagen helt uventet, men han ville ikke spise lunsj hjemme hver dag. Han hadde ikke tid. Noen ganger traff de hverandre tilfeldig på byen, da kona var ute og handlet. Hun hadde av og til lyst til å prate om gamle dager, men Paavonen ville ikke. Han ble mer og mer betenkt. Da han skulle ut på en to ukers tjenestereise, betalte han en privatdetektiv for å holde øye med kona.¹¹

I Sariolas noveller, selv de mennesker som er sammen med noen, er meget ensomme og finner ikke frem til hverandre psykisk.

Mannen strøk over Kaijas hår. Han følte seg friere enn på restauranten. – Har du hørt den vitsen om en mann som kom på fødeavdelningen for å se sitt nyfødte barn? Sykesøsteren kom med en liten inntullet bylt. Da mannen kom nærmere, knuste hun barnets hode mot veggen. Mannen begynte å gråte. Da lo sykepleiersken og sa: Aprilsnarr i gamle da'r, barnet var dødfødt!

(...) Mannen kysset Kaijas hals og øre. .. Kaija lukket øynene og lente seg bakover. Hun følte seg veldig ensom. Hun hadde en følelse av at de var i sine glinsende, gjennomsiktede smykkeskrinn, hver for seg, nære hverandre, men samtidig helt adskilt. Kaija begynte å gråte stille, uten å gi lyd fra seg. I sine lukkede øynes mørke så hun en savanne med et galopperende ensomt nesehorn.¹²

Sariolas skikkelser er iblant på leting etter noe ekte i livet. Misforståelsene er kanskje ikke helt tilfeldige.

Livet forandrer og forkludrer det vi ikke behersker. Vi havner ofte i situasjoner som faller utenfor våre språklige evner og tankemessig ligger utenfor vår rekkevidde. Sammenstøt, utbrudd og splid mellom mennesker forekommer stadig.¹³

Det kan være vanskelig å forstå Sariolas personer. Forfatteren selv slår fast;

Fortidens speil viser ikke nåtidens menneskeansikt. Det viser våre besteforeldres løsninger og handlinger. I byen og industrisamfunnet må man leve uten sorg. Vi er forbrukere og byboere om vi vil eller ei.¹⁴

Sariolas mennesker er byfolk og lever bylivet. Reglene som styrer deres liv hører til byverden. Man skal lykkes for enhver pris. Det som teller er makt og penger. Verden er behersket av det onde, darwinisme og nihilisme. Det er vanskelig å finne forbilder i Sariolas verden. Det er kanskje enda vanskeligere å akseptere handlingsmønstrene i hans romaner.

Sariolas helter og antihelter hører til i en helt annen virkelighet enn leserens.

¹¹ Esa Sariola, *Väärinkäsityksiä*, Otava, Keuruu, 1984, s. 38-39.

¹² *Ibid.*, s. 94.

¹³ Mari Malkavaara, *Elämä ei pääse ...*, *ibid.*

¹⁴ Mari Malkavaara, *Elämä ei pääse ...*, AL, 29.9.1985.

For mange mennesker er ondskapen en liten bestanddel av deres hverdag. Majoriteten begår aldri de helt store forbrytelser. Derimot føler alle hat og raseri en gang iblant og alle tenker brutale og groteske tanker – om vold og sex, og for å skaffe seg fordeler. Vanligvis utfolder de seg bare i galmanns fantasier, når man blir behandlet ille.¹⁵

Ingen av oss er upåvirket av ondskapen. "Vår ondskap" er dog annerledes. Det er vårt aggressive svar på situasjoner som vi ikke har herredømme over. Sariolas romaner viser ondskapen som en måte å leve på, ikke bare impulsiv reaksjon. Hans skikkelser kan ikke angre sine handlinger, de er ikke i stand til å gjøre bot heller. Det er de som bærer den ekte og farlige ondskapen i seg.

Å vise sine følelser er ikke vondt. Det er en sunn reaksjon på det onde man har opplevd. Den ekte ondskapen skjuler en bevisst likegyldighet for andres lidelser og urettferdighet.¹⁶

Gud er definitivt død og mennesket er i bunn og grunn ondt. Man har mistet følelser underveis og bare de mest kyniske er i stand til å overleve. Innsirklet i sin egen ondskap, har man glede av andres ulykker. "Det nye mennesket" er følelsesmessig handicappet. I "den nye verden" ser man følgelig ikke den urett som rammer andre, man reagerer da ikke på den heller. Likegyldigheten er der.

Sariolas verden er grotesk og overtegnet. Hans bilde av vår nåtid stemmer bare med det mest ekstreme i vår virkelighet. Sariola moraliserer ikke. Han dømmer ikke. Hans standpunkt bør likevel ligge klart for leseren: Er mennesket ondt og fortapt? Nei, mennesket er ikke ondt.

Man kan styre sine handlinger i forskjellige situasjoner – om det går bra...¹⁷

¹⁵ Riitta Kylänpää, Jukka Riihelä, *Aina meillä on keskuudesamme hyvä ja paha, Me naiset*, 10.1.1992.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Jaakko Takalaine, *Paratiisi on menetetty*, SSd, 30.01.1985.